

Prikazi, izvještaji, bilješke.

Vjersko-moralni odgoj srednjoškolske omladine.

Prof. Andrija Živković.

I.

Nema sumnje, da se s pravom više raspravlja o odgojnim faktorima kod srednjoškolske omladine, nego kod omladine osnovnih škola. Kod djece je u osnovnoj školi još dosta jak upliv roditeljskog doma; još nisu probudene lične duševne osobine i snaga individua, pa ona u glavnom ne zadaju odgojitelju onih briga, što ih zadaju dječaci i djevojčice iz srednjih škola. To doba od 10 do 20 godine, doba je najodlučnijih i najsudbonosnijih preokreta u duševnom razvoju čovjeka. Oni se izvijaju vremenski u doba srednjoškolskog obrazovanja, pa je razumljivo, da su pitanja, u vezi s tim preokretima, neprestano na dnevnom redu. Ne mislimo, da je ovo raspravljanje naročito važno baš za naše doba. Uvijek je ono bilo od presudne važnosti i vrijednosti, jer je to doba vrijeme razvoja i sazrijevanja.

Ipak, ako stvar stavimo ispravno, moramo nesmanjenim interesom pratiti već odgoj u osnovnoj školi i posvetiti mu pažnju, kud i kamo veću, nego što bi tkogod mislio. Srednje škole dobivaju onakav obrazovni i odgojni materijal, kakav im šalje osnovna škola. Dobro znadu za tu veliku važnost i vrijednost naši pedagoški krugovi za osnovnu nastavu, pa je s toga samo hvalevrijedno, da se oni s tolikim marom i ljubavlju predaju proučavanju pedagoško-odgojnih pitanja, što se tiču osnovne škole. Pa kad se naglasuje, da su dom, škola i društvo ona tri faktora, koja utječu na odgoj srednjoškolca, onda je to isto tako ispravno, kad se primijeni i na osnovnu školu. Razlika će biti u tomu, što je u vrijeme polaska osnovne škole dominantan domaći odgoj, a još je razmjerno od slabog utjecaja društvo kao odgojni faktor; u srednjoj je školi međutim prvenstven utjecaj škole, zatim društva, a na trećem mjestu dolazi utjecaj doma.

Glasnik jugoslovenskog profesorskog društva, svezak za siječanj 1935. donio je članak od S. V. Ristanovića pod naslovom: »Srednjoškolska omladina i njeni vaspitni fak-

tori«. Autoru su faktori, kako naprijed spomenuh: dom, škola i društvo, koje on poređuje s korijenom, stablom i granama drveća. Ima dobrih opazaka u tomu članku, ali nema u njemu onoga, što smatram, da bi moralo biti, kad se govori o odgojnim faktorima za život i napredak srednjoškolske omladine.

Nigdje se pisac ne dotiče religije kao odgojnog faktora. Ako već o njoj ne raspravlja, morao bi je spomenuti. Nije moguće, a nije ni opravdano pokraj toga faktora prolaziti mukom. Ako bi to netko htio, on u stvari ništa ne postizava: jer religija postoji, djeluje, utječe na život, shvaćanje i doživljavanje omladine. Činjenica je, da se i dijete u osnovnoj školi i mladić u srednjoj školi susreću s religijom. Ugnuti joj se ne mogu, moraju prema njoj zauzeti neki stav. Mi znamo, da ga svaki pojedinac bez razlike, doista i zauzimplje. Bilo pozitivno, bilo negativno, proživljava religiju i dijete i mladić, bez obzira na konfesiju već od najranijih svojih godina. Nema dakle nikakove svrhe zaobilaziti ovaj problem, šutjeti o njemu, zanemarivati ga ili prepustiti, da se obzirom na nj voljni intelektualni i čuvstveni život omladine odvija kako hoće.

Svaki od ona tri gore spomenuta odgojna faktora mora da računa s religijom na svoj način. U domu je ona pod isključivom paskom roditelja. Njezini elementi uranjaju u dušu pod uplivom majke i oca, formiraju neke predočbe iz naravnog i nadnaravnog područja, što su od presudnog zamašaja za cio kasniji život. Svi mi to znamo. Znamo i to, da se kod nas u srednjoj školi još uvijek daje religijska obuka u svim razredima. U vrijeme svoga sazrijevanja dolazi omladina u dodir s religijom negdje i u tom obliku, gdje se od nje traži, da je prakticira, a gdje možda već nema osnova za jedno praktikovanje. Štogaod tkogod govorio o tomu, je li religija privatna stvar pojedinca ili je ona javan faktor društvenoga našega života, činjenica je, da osim rijetkih pojedinaca, svi društveni slojevi s njom računaju. Ili je poštuju i po njoj udešavaju svoj život ili je odnemasuju i ne daju, da ih vodi. U svakom slučaju, svi se prema njoj opredijeljuju. Kako je dakle moguće i s c r p n o govoriti o odgojnim faktorima naše srednjoškolske omladine, a ne spomenuti religije?

Može li se pitanje religije u svijesnom životu omladine promatrati tako, da je uzmemo kao jedno duševno doživljavanje, koje može da se čovjeka dotakne, a može i da ga mimoide? To bi bilo u promatranju, koje religiozni doživljaj klasifikuje zajedno s doživljavanjima istine, dobrote ili ljepote...¹ U tom se shvaćanju odgoj

¹ Prof. dr. Vlado Petz u svojoj brošuri »Škola i dom kao faktori odgojnog procesa« spominje religiju na str. 36. kad veli, da se roditeljski dom »može interesovati među inim i za to, kako se njihovo dijete vlada prema višim vrijednostima: istini, dobroti, ljepoti i religiji«. Ali on ne zalazi bliže u stvar, te u ovoj svojoj radnji, kratkoće radi, ne daje ovdje odgojnoj funkciji ni doma ni škole nikakove naročite zadaće obzirom na religiju.

ne bi morao nužno obazirati na religiju, niti na njezin utjecaj, osim baš u toliko, u koliko se on kao takav sâm očituje u duševnom životu uzgajnika. Ako je dijete naročito nabožno, odgajatelj će s tom činjenicom računati. Ne pokazuje li ono osobitog interesa za religiju, ne će odgajatelj ni nastojati, da mu baš s nekom naročitom brigom tu vrst doživljaja probuđuje.

No može se o religiji u razvojnom stadiju omladine govoriti i s drugog gledišta. Ona je po mišljenju mnogih nešto sasvim drugo, nego doživljaj dobrote ili ljepote. Ona je kod već razvijene svijesti osjećaj unutarnje sile i snage, koja bazira na ideji Boga. Iz spoznaje opstojnosti Božje, pa makar ta spoznaja i bila nesavršena, kako doista i jest, rađa se u svijesti spoznaja o neizmjerne Božjoj veličini i odličju, a odmah s tim zajedno i naša ovisnost o takovom biću. Poslije intelektualne spoznaje ovoga snošaja slijedi voljni akt, kojim čovjek sebi nalaže, da neke čine obavlja kao izraz svoga poštovanja prema Bogu. Iz spoznaje dakle svoga odnosa prema Bogu, kod svakoga se čovjeka u svijesti rađa ideja dužnosti i poštovanja. To nam potvrđuje vlastito unutarnje iskustvo, ali nam jednako sigurno predočuje kao historičku činjenicu moderna etnologija, kad kod najprimitivnijih naroda nalazi svuda ostatke i tragove toga istoga religijskog uvjerenja. Ovo shvaćanje, kojemu se nikako ne može osporiti naučni karakter, postavlja religiju nečim višim, jačim, stalnijim i odlučnijim po život pojedinoga čovjeka, nego što bi bio prolazni doživljaj dobrote ili ljepote.

Ako je tome tako, slijedi, da se religija u interesu samog čovječjeg odgoja mora nužno uvažiti i u osnovnoj i u srednjoj školi, a jednako se tako mora nužno postaviti na određeno mjesto u našem društvenom životu. Kod raspravljanja o problemima, što zasijecaju u odgoj omladine, ne smijemo dakle obilaziti pitanja od tolike važnosti, nego moramo biti na čistu, da nam ga bezuslovno i nužno valja uvažiti kod odgojnog procesa. Na taj ćemo način odgojiti sebi povjerenu omladinu tako, da se ne samo u danima mladosti, nego i kasnije u životu znade snaći, kad se sukobi s poteškoćama u svom ličnom moralnom životu. U protivnom bi postupku morali za to polje njezinog života proglasiti potpuni desintereselement. Ali hoćemo li onda moći i smjeti govoriti o potpunoj odgojnoj funkciji?

Mogao bi netko reći: iz toga, što stručni pedagozi ne govore o religiji i ne raspravljaju o njoj ondje, gdje bi po prirodi stvari bilo potrebno, slijedi da su se oni već opredijelili prema njoj. Ne uvažuju je i misle, da je ni oni za koje pišu, ne trebaju uzimati u obzir. Oni na taj način dosta jasno vele, što misle.

Opaska je na mjestu. Iz šutnje se uvijek smije zaključivati na misao, kadgod je bilo potreba bilo prilika, da se nešto kaže, a onaj, koji bi trebao i mogao da kaže, šuti. Tu vrijedi ona: qui tacet consentire videtur. Samo onda ne bi ova riječ vrijedila, kad

bi netko htio izreći svoju misao, a ne bi mogao. U našoj stvari, dakako, ne dolazi u obzir isprika: da je to pitanje i samo po sebi, a osobito u naše vrijeme, recimo, delikatno, pa da bi netko na se mogao navući kakav odiozan prigovor. To nikako ne smije biti dosta da nekoga, tko stručno o stvari raspravlja, oslobodi dužnosti, da joj zagleda do dna i da ne ostavi u sumnji one, za koje piše.

II.

Drugo je osim toga pitanje, da li je postupak pedagoga, koji ignoriraju pitanje religije kao odgojnoga faktora, na u č no opravdan? Držim, da se o tom pitanju uvijek i može i mora raspravljati. Bit će među mladim pedagogima takovih, koji će pod uplivom jednostrane izobrazbe ili još više pod uplivom nedostatne izobrazbe, držati, da je njihov negativni stav u pitanju religije u skladu s gledištem savremene nauke uopće. Ti su pedagozi u velikoj zabludi, pa ih samo nepoznavanje stvari može donekle ispričati. Ali im se odlučno mora zanjekati pravo, da svoj negativni stav potkrepljuju autoritetom nauke. Nauka nije protiv religije, nauka je s njom u vezi. Za mnogo joj je zahvalna, u svemu se uzajamno potpomažu. Mjesto dugog izvađanja o toj staroj temi, evo sažetih prekrasnih misli jednoga uvaženoga učenjaka, koji je još k tome naše gore list, a nije ni u najmanjoj sumnji zbog nekog »klerikalstva«, (kako neki namjerice nazivaju katolicizam):

»Nauka umesto da istisne iz sveta i života ljudi religiju ona nas još više približuje k njoj, stvara čisto duhovnu vezu, spiritualne odnose. Sasvim je prirodno, da se Bog ne može matematičkim formulama dokazati, ali nas sama nauka dovodi do zaključka, da se iza svega, što postoji, nalazi jedan vodeći, određeni glavni princip, koji vodi od haosa i kozmosa...«

»Nauka je služavka religije. Nauka od dobrih hrišćana pravi još bolje. Nauka nam kazuje, kako treba da saradjemo s Božanskom providnošću. Ona nas približava Božanskim zakonima, objašnjava nam, kako te zakone treba slušati. Nauka nas učvršćuje u verovanju, da naša duša posle naše fizičke smrti i potpunog telesnog rasula i dalje mora postojati. Nauka nas sve više dovodi u blizinu Boga...«

»Nauka je obeležila čoveka kao biće, koje korak po korak ide putem slave i svojim stvaranjem se sve više približuje duhovnoj slici svoga Tvorca. Saznanje fizikalne kao i organske nauke priznaju jednoga Boga, jednu Božansku inteligenciju, na koje se mi kao inteligentna bića možemo potpuno osloniti... Nauka je već do sada na sasvim nesumnjiv način dokazala, da je sve u svijetu samo jedan veliki proces, koji se sve više razvija i usavršava. U tom procesu čovek sa svojom dušom obuhvata ceo univerzum i se sve više u neprekidnom kontinuitetu približuje svome Božanstvu.«

»Moglo bi se bez preteravanja reći, da je nauka danas postala najviša i najsavršenija forma čovečanske teologije. Najviša forma razmišljanja o Bogu. Nauka nas vodi ravnim putem do poznavanja i verovanja u njega. Nauka, nema sumnje, počinje da igra sve veću ulogu u objašnjavanju višega duhovnoga značaja religije. Nauka jača temelje religije. Ona je moje verovanje u Boga ojačala i mora to učiniti sa svakim čovekom, koji ume da razmišlja i koji ceni nauku...«

To je mišljenje prof. Mihajla Pupina, Srbina iz Vojvodine, a do nedavna profesora na Columbia univerzi u Americi. Nije od potrebe u stvari, o kojoj govorimo, donositi drugih svjedočanstava. Ima ih na pretek od ljudi pera i nauke iz prvih redova intelektualaca. Prema ovim i ovakovim izvodima, stoje na protivnoj strani naprezanja nekih ljudi, sitnog i skučenog vidokruga. Obično su sektarski opredijeljeni; znamo pak, da su svi sektarci slijepi za argumentaciju, koja ruši njihove idole. Ljute se i raspaljuju, pa u takovom psihičkom raspoloženju posve ništa ne shvaćaju.

Koji bi se čovjek, pedagog, u potpunom značenju te riječi, mogao odlučiti, da u svome odgojnom nastojanju, ne računa s faktorom, što ga je za naš život ovakovim snažnim riječima označio prof. Mihajlo Pupin? Ili koji bi naš pedagog bio u stanju dokazati, da se Pupin vara i da njegovi izvodi počivaju na jednoj samoobmani? Ne poreći, jer to bi bili u stanju i oni ljudi sitnog i skučenog vidokruga, nego dokazati! Nema dokaza, da se vjera u Boga i religija, koja izvire iz spoznanja Boga, može zaniijekati ili zanemariti bez uštrba po čovječanski život. Sâm taj život, od najprimitivnijega čovjeka do čovjeka naših dana, pokazuje to obilno na svakom koraku. Ako se i događa mnogo zla u životu, pa i od onih, koji su svijesno i svojevoljno pripadnici jedne religije, nitko nije u stanju dokazati, da oni, koji žive po svojoj religiji i koji se u radu doista ravnaju po njezinim principima, nisu najbolji ljudi u društvu i najbolji građani u državi! Ne uzimamo u obranu one, koji se i u svome zlom djelovanju pozivaju na religiju. To nisu religiozni ljudi, nego iskorišćivači svega, pa i religije, u svoje sebične svrhe.

Prilikom raspravljanja o religiji na kongresu srednjo-školskih profesora u Banja Luci čuli smo svakojakih glasova. Govorilo se i za vjeronauku u školi i protiv njega. Velim: govorilo se, jer mi se čini, da se nije moglo raspravljati o tako važnoj stvari s razloga, što su protivnici vjeronauka bili odveć uspaljeni i aprioristički raspoloženi. Osim toga je pokazala galama i pisanija po novinama, da pedagozi, koji hoće da se takovima nazivaju, nemaju naučnog obrazloženja za svoju tezu, kad se grčevito bore protiv vjeronauka. Predrasude ih vode, one im diktiraju stav. Dobro su im odgovarali neki kolege profesori i ako se ne može reći, da su uvijek pogodili pravu notu kod obrane pouke u religiji. Nije ni čudo, to im nije stručno polje, jednako kao ni onima, koji napadaju.

Dolazimo u ovoj toliko važnoj stvari do jedne teške situacije: profesori, tobože »slobodo-umnjaci«, traže u ime slobode, da se izbaci vjeronaučna obuka iz škole, ni najmanje ne uvidajući, da samim tim zahtjevom krnje slobodu onih kolega, koji su za vjeronauk, a naročito roditelja, koji na temelju prirodnog prava traže za svoju djecu i obuku u religiji. Osim toga se ovdje sukobljuje i jedan nazovi princip, s pravnim stanjem koje usvaja država i društvo. U iluziji, da je religija »privatna stvar« svakoga pojedinca, govore neki: otkuda dolazi profesor, koji lično zauzima areligiozan stav, da se osvrće ili da uvažava vjersko učenje i vjersko uvjerenje svojih učenika? Tako se često može čuti od onih, što usvajaju taj princip o privatnom karakteru religije u životu pojedinca. S druge strane se ne može oprovrći činjenica, da država i naše društvo ne stoje na tom principu, nego na protivnome: da vjera nije privatna stvar pojedinca, nego da ima i javno-pravni značaj, o kojemu i država vodi računa. S jednostavnog razloga, jer se ta religija njezinih podložnika i u javnom životu naroda nužno manifestuje. I dok jedna državna uprava ispravno shvaća svoju zadaću: da je zato tu, da se stara o materijalnom i moralnom boljitku svojih podanika, dotle će se ona osvrutati i uvažavati religiju, kao veoma uplivan faktor u životu. To se potpuno jasno zapaža u prošlosti, a i savremeni nam život (na pr. u Njemačkoj) isto pokazuje. I što se sad događa? Da jedan činovnik, koga država plaća i namješta da kod odgajanja podmlatka provodi u punom opsegu odgojnu funkciju pa i obzirom na religiju, čini u svom radu baš protivno od onoga, što bi morao činiti, a to sve pozivom na nazovi-načelo, da je vjera privatna stvar! Negdje očigledno nije nešto u redu... Mi to svi dobro osjećamo, a i protivnici vjeronauka na svoje oči vide, kad gledaju svoje gojence u kondiciji, koja jako malo obećaje za budućnost. Ni oni ne mogu osporiti činjenice, da nam omladina u mnogom pogledu treba da bude bolja. Ne ćemo pretjerati s onima, koji u njezinom zanosu za šport, često, istina, pretjeran, vide samo zlo i radi toga svaljuju svu krivnju na samu omladinu. Ni onima ne ćemo dati pravo, koji današnji naš život gledaju kroz prizmu svojih mladenačkih ideala i uz svijetlo svojih mladenačkih zanosa. Ali moramo ustvrditi na žalost, da moralna visina savremene omladine ne odgovara zahtjevu ni onih pedagoga, koji se bore protiv religije. Otud dolazimo do zaključka, da tim i takovim pedagogima uistinu nije poznata funkcija religije u odgojnom pravcu. Oni nemaju prava tražiti, da se zabaci taj faktor, jer ga oni ne poštuju. A ne poštuju ga samo zato, jer ga ne poznaju. Njihovo dakle mišljenje ne smije biti mjerodavno, pa Bogu hvala, i nije. Već se to pokazalo u Banja Luci i u Sarajevu, a pokazat će se i na drugim mjestima.

Ali jedno još smeta: to je obzir ili strah, što se hvata onih dobrih inače i religijski ispravnih ljudi. Oni šute, jer su čedni i ponešto bojazljivi, osjećajući ispravno, da se ne mogu kod pitanja

vjeronaučne obuke i vjerskog uzgoja upustiti samo tako lako u borbu, jer im samima u ovoj ili onoj točki ne dostaje poznavanje stvari. Njima samima počesto nije u tom čitavom problemu ko-ješta jasno. Pa vole šutjeti o stvari, nego govoriti nestručno. Tu ja vidim razlog, zbog kojega mnogi dobar i čestit čovjek, koji svoju djecu religijski odgaja, šuti, kad je u javnosti riječ o vjeronaučnoj obuci i vjerskom uzgoju u školi. Oni su mudri, pa šute, dok se to ne može reći za one, koji viču i protestuju. Ti se upuštaju na polje, na kojemu nisu doma, a vode ih razlozi, koji nisu pedagoški.

Naša hrvatska stručna knjiga, koja obrađuje pitanja obrazovanja i odgoja s religijskog gledišta, stoji na visini. Kroz dugi je niz godina naše »Hrvatsko Katehetsko Društvo« u Zagrebu u svom organu »Kršćanska škola« i čitavom nizu izdanja obrađivalo ta pitanja i obrađivalo ih svestrano, naučno i stručno, da u toj stvari nipošto ne zaostajemo za drugim i jačim narodima. I na svojim sastancima ovih posljednjih godina raspravljaju katolički vjeroučitelji o svim pitanjima, što zasijecaju u odgoj i vjersku izobrazbu naše omladine, naročito srednjoškolske. Pa unatoč toga dolazi sa strane njihovih kolega laika do napadaja, koji nam kao narodu ne služe ni na čast ni na korist. Kako ćete to objasniti? Samo tako, što mnogi laici ne poznaju rada svojih kolega kateheta i što ga mnogi namjerice ignorišu, postavljajući se dijelom iz nepedagoških, a dijelom iz nenaučnih razloga na jedno posve oprečno stanovište. To je posvuda glavni razlog. Dakako, ne ćemo biti jednostrani, pa ćemo priznati, da će ponegdje baš poznavanje katehetinog rada ili bolje nerada biti razlogom neprijateljskog stava prema religiji kao odgojnom faktorom. Ali to su iznimni slučajevi, kakovih će biti svagdje i uvijek. Oni nisu mjerodavni za načelni jedan stav, koji treba da u ovom pitanju zauzme svaki ozbiljan nastavnik i odgojitelj.

Što mi dakle želimo? Želimo, da pedagozi laici i odgojitelji stručnjaci ne puštaju s vida kao odgojni faktor, religije, kojoj pripadaju. Neka ga u svom raspravljanju povuku u obzir i razmatranje, da tako olakšaju posao svojim kolegama katehetama na srednjim školama. Neka se ne žacaju neosnovanih prigovora protivnika religije, niti predbacivanja, da tim svojim stavom postaju »klerikalci«, »kongreganiste« ili »trećoreci«... Neka znaju, da iz tih redova i država i društvo dobivaju najbolje članove, a biti u društvu s dobrima nije sramota, nego čast! Ali neka znaju, da će otvorenim svojim postupkom odgovoriti ne samo svome uvjerenju, koje inače privatno brane, nego da će i u javnom radu za religiju s njima biti najbolji umovi čitavoga svijeta. Samo sektarci su na strani! Ali dandanas je njihova rabota prilično raskrinkana... Tajna društva otkuda sektarci izlaze i gdje dobivaju instrukcije za svoje istupe, nisu više kule ovijene nekom aureolom visine i veličine, nego duplja iz kojih lete šišmiši i sove, noćne ptice... U našem hrvatskom narodu znamo danas dobro, na čijoj su strani stajali u narodnoj borbi

za slobodom i kome su služili... Ne smiju se naši ispravni narodni ljudi ni danas dati strašiti od njih, bojati njihove osvete i radi njih tajiti svoga uvjerenja. Ako i jesu teška vremena, što ih proživljavamo, opet se ne smije smetnuti s uma, da čovjek u tom životu osim svoje svijesti i uvjerenja, za koje živi, nema ničega drugog za što bi bilo vrijedno trpjeti. A u borbi za narodnu kulturnu snagu, gdje je religija po našem mišljenju prvi faktor, treba da se nađu s nama svećenicima i laici, pedagozi, učitelji, profesori i odgojitelji narodni na svim poljima javnoga djelovanja! Dobro odgojen narod, svijestan i jak po vjeri u Boga, moralan i pošten opet radi Boga, ne će biti trska, koju svaki vjetar njiše...

To treba da znadu naši ljudi! Onda će se manje čuditi događajima, radi kojih se kod kuće i vani iz dana u dan snebivaju...

Prije nego što se osvrnem na »Mere za popravku uspeha u nastavi i vaspitanju...«, o kojima govori g. Ristanović na str. 425, želim da reknem još jednu riječ. Mi nikome ne možemo zabraniti, da iznosi svoje mišljenje o problemima, koji su u raspravljanju. Pa ni onima, koji objektivno govoreći, nemaju kvalifikacije, da o njima govore, kako se vidjelo na banjalučkom kongresu. Isto je tako i kad se radi o pisanoj riječi. Bolje je jedino utoliko, što urednik ne će jedne posve nepismene stvari dati štampati u svom listu. A pogotovo jedne stvari koja ni po čemu ne bi služila na čast staležu, što ga njegov list pretstavlja. Ali urednik će svaku dobronamjerno pisanu stvar donijeti, da se vidi mišljenje, da se upotpunjuju pogledi i da se bistre pojmovi. Tako je donio i članak g. Ristanovića, a donijet će i druge slične ili različne od njega, kako je posve u redu.

Pa ipak tu još nešto manjka! Za potpuno i svestrano informiranje svojih članova morao bi urednik poskrbjeti, da se u tim osnovnim pitanjima čuje riječ i onih ljudi, koji malo drukčije gledaju na čitav problem. Ako se ti ljudi sami ne javljaju uredništvu, bilo s kojih mu drago razloga, a možda najviše zbog onoga, što sam ga naprijed naveo, mora ih urednik naći! Ako ih samo potraži, naći će ih! Ali da li će ih htjeti potražiti? Na to pitanje se mora odgovoriti s distinkcijom: ako usvaja načelo, da mu čitatelje svoga stručnog glasila valja informirati o jednom problemu svestrano i potpuno, onda će ih potražiti; ne usvaja li on toga gledišta, njegov će čitatelji gledati na problem jednostrano. Ako nisu u stanju, da se sami probiju kroz more teorija, teza i hipoteza, pretpostavivši, da imaju pri ruci stručnu literaturu, zastupat će oni jednostrano mišljenje, činit će pogreške i nepravde, možda bez vlastite krivnje, ali će ih činiti. To će biti posljedica onoga straha, radi kojega stručni pisci propuštaju, a da probleme o kojima pišu, ne razrađuju potpuno i zaokruženo.

III.

Najviše me zato zanimalo, koje mjere g. Ristanović preporučuje za popravljivanje uspjeha u nastavi i odgoju srednjo-školske omladine. Ja ću ih nabrojiti redom, kako ih on niže:

a) »harmonija u vaspitanju... između doma i škole«

b) »potrebno je otvoriti više srednjih škola...«

c) »merodavni faktori treba da otklone od srednje škole sve nezgode, koje kočje pravilan rad, da je prilagode današnjem dobu i prilikama, da je preurede kako bi bila više aktivna no tradicionalna, da je jače vežu za život, da je snabdeju nastavnim sretstvima, da svaka srednja škola ima dovoljno kvalifikovanog idealnog osoblja koje će biti pristojno nagrađeno i od svih priznato i zaštićeno...«

d) da se »omogući besplatno školovanje siromašnim a darovitim učenicima...«

e) »treba početi sa lečenjem društva... Država, crkva, škola i sve druge ustanove privatne inicijative (Crveni krst, Sokolsko društvo, Društvo trezvenosti, Skautsko društvo i dr.) treba da rade na stvaranju boljega čoveka, s više društvene svesti...«

f) »privesti omladinu, da »samovaspitanjem« stvori pouzdanu ličnu sreću... Onda će ona da stvara idealnije i bolje, ne čekajući da je uvek stariji nose na leđima... Ona je oduvek pomlađivala, obnavljala i osvežavala idealizmom narod i čovečanstvo. Ona je oduvek bila pokretač i nosilac mnogih naprednih ideja... Ona — »zvezda naše nade«...

Sve su ove nabrojene mjere uistinu potrebite. I kad bi se provodile, nema nikakove sumnje, uspjeh bi bio očit. I obrazovanost bi naše djece iz srednjih škola bila temeljitija i duše bi njihove bile plemenitije. Mi bi s radošću gledali u budućnost svoga naroda i spokojno bi takovoj generaciji predavali očinsku baštinu u nasledje...

Ali mi smo daleko od toga, da bi sve ove mjere bile ne na jednom nego barem sustavno provedene. Sve kad bi i dobili više srednjih škola, sve kad bi one i bile snabdjevene sretstvima i pristojno nagrađenim osobljem, sve kad bi se uvijek nalazilo novaca za besplatno školovanje siromašnih učenika, još uvijek ne bi mogli govoriti o zagaranovanom uspjehu, jer nismo na čistu o duhu, o etici, o načelima, na kojima će počivati nastava i odgajanje. Nije dosta imati sve što je potrebno za nesmetani razvoj nastavnog i obrazovnog rada i da tako kažem, onaj izvanji dio posla, uvijek, istina, važan i potrebit. Treba biti na čistu: u čemu se ima postići harmonija između doma i škole? Tko će popustiti, kad se načelno sukobe roditelji s profesorima, na pr. u pitanju obuke u vjeronauku? Nije li jasno, da u interesu odgoja ne bi mi smjelo doći do sukoba? Harmonija će dakle biti posljedica jednog drugog operativnog zahvata, jednog drugog »lečenja«, koje autor spominje, kad veli, da treba »početi sa lečenjem društva...«

Isto je tako neodređena njegova misao, kad traži, da mjero-davni faktori današnju srednju školu »prilagode današnjemu doba i prilikama...« Što je ono u današnjemu dobu i prilikama, čemu bi valjalo prilagoditi naše srednje škole? Je li to zdravo i korisno po život i uspješan moralni i intelektualni razvoj omladine? Da nije, ne dô Bog, možda čak štetno? Nemamo li mi u tom našem današnjemu doba baš na izbor otrovâ, koji se mogu uštrcavati u duše omladine? Treba da budemo na čistu, što se ima sustavno pružati omladini između toliko raznovrsnih ponudâ, kojima obiluje naše doba! Mi stariji znamo, da je apetit u mladim godinama velik, pa da bi izvjesno nekritično prilagodivanje današnjem, u visokom stupnju pokvarenom vremenu, značilo moralno ubiti našu omladinu... Jasno je, da je takova misao daleko od autora; ali je jasno također, da s njegovim predlogom u tako nejasnoj formi stilizovanim, ne možemo poduzeti nikakove mjere u želji, da popravimo uspjeh u nastavi i odgoju.

Kad dakle pisac predlaže »rad na stvaranju boljeg čovjeka s više društvene svesti...«, onda on jasno pokazuje, gdje je pravi izvor svih nedaća na polju savremenog odgoja: u pomanjkanju jačih svijesnih moralnih jedinica i u nestanku moralne snage u kolektivitetu. Osnovica svakom preporodu, svakom napretku i traženju »boljega čovjeka«, »novoga društva«, »novih staza i puteva« i sl. jest jedino moral: svijesno upravljanje ljudskih čina k jednom cilju, koji je u skladu s voljom Božjom! Moralni je napredak moguć samo tamo, gdje se održava moralni red, koji nije ništa drugo, nego u poretku stvari i njihovom određenju izražena volja Božja. Tko hoće da uzgoji mladoga čovjeka i da ga dovede do realnih uspjeha u životu, taj se ne može i ne smije izdvojiti izvan toga moralnoga reda i stupati svojim putevima ili nekim svojim posebnim stazama. Svima je nama udarena *jedna* staza i preko naše savjesti, kao glasnika Božje volje, prokazan *jedan* put, kojim treba stupati u životu, da dođemo do cilja. Tko ga ne pozna bilo svojom krivnjom, bilo tuđom, dužan je, da se s njim upozna. Mogućnosti su na dlanu.

Tu, eto, treba uprijeti. Na prvom mjestu je to posao crkve i njezinih ljudi, ali nije samo njihov. Svaki je nastavnik dužan, da unapređuje posao i oko vjersko-moralnog usavršavanja svojih učenika. Ne uvijek izravno, ali neizravno svakako. Iz svega dakle slijedi: put, kojim idu neki nastavnici u prikazima, što ih pišu u svrhu, da poprave i podignu srednju školu, nije posve ravan. Nije najkraći. A mi nemamo vremena da idemo unaokolo, nego nam treba brzo raditi. Nemamo ni mogućnosti, pa ni prava, da pravimo pokušaje, već nam je svima dužnost, da kako starim prokušanim putevima, tako i novim stručnim metodama vodimo djecu k sigurnom napretku uma i srca.

Samo još dvije riječi o »samovaspitanju«... Dobra je ideja o ukazivanju na vlastitu snagu gojenca, skretanje na njegov lični ponos, na poniranje u sebe i na pouzdanje u svoje sile. Ali tu je potreban oprez, da se u gojencu ne rodi ono, što će ga odvesti u zlo: samovolja, tvrdoglavost, precjenjivanje sebe samoga, oholost. Onaj, koji ga upućuje mora dobro poznavati psihologiju i sve nauke, što grade na psihičkim doživljajima. I nikada ne smije zaboraviti, da je ipak on kao odgajatelj glavni pokretač i svijesni upravljalati gojenca; na gojenčevu neku snagu i idealizam, da »stvara... , pomlađuje... , pokreće... i nosi...«, ne može se računati. On neka stvara, pokreće i nosi, kad bude zrio i sposoban za to. A dok je u srednjoj školi, pa i na sveučilištu, neka uči i razmišlja, i opet uči i razmišlja...

Da se omladina »trgne«, »podigne iz blata« i »pode ka zvezdama«, kako želi autor, moramo joj *mi* stariji pružiti ruku. Moramo mi njezinu impulzivnu snagu navesti na prave ideale; moramo je mi uputiti, gdje će i kojim će svojim djelima postati »kovač svoje sreće«. Na nama je, da joj pokažemo, što treba da čini, da na se može primijeniti Njegoševu: Pregaocu Bog daje mahove...

Mi joj dakle moramo govoriti i o tom Bogu, koji pregaocu daje mahove! Badava joj o »mahovima« govorite s Njegošem, ako Boga iz njezinog srca čupaju Vaši kolege, glati sektarci s banjalučkog kongresa... A govoriti o Bogu znači: razvijati naš odnos prema Njemu, ustanoviti našu vezu s Njim, pokazati što je On nama, a što smo mi bez Njega... i t. d.; znači religijski orijentirati mladića i odrediti njegov stav prema Gospodinu Bogu. Ili s Njim ili protiv Njega! Trećega nema.

Tu će odgajatelj uputiti svoga odgajanička na svećenika, dušobrižnika ili vjeroučitelja. Sâm redovno ne će imati dovoljno stručne sprema, pa će kao u kemiji na kemičara, u fizici na fizičara, tako u nauci vjere pokazati na vjeroučitelja. U tom će momentu morati dobar odgojitelj spoznati, da njegov rad *treba* vjeroučitelja i da s njim *mora harmonirati*, ako obojica žele da imadu uspjeha.

I što će dobar odgajatelj? Manje će svome šticeniku davati u ruke Ničea, Žil Pajoa, Sajdela i Loboka, koje tu spominje g. Ristanović, nego će mu radije utisnuti u ruke evanđelje Gospodina Našega Isusa Krista..., koje, usput rečeno, ni jednom riječi ne spominje...

Neka nitko ne kaže, da autor ne isključuje religije, kad je naveo, da i »crkva treba da radi na stvaranju boljeg čoveka«... Treba znati u kakovoj atmosferi može crkva da razvija svoj uspješan rad. U harmoniji između države, društva i crkve! Utaman će

ona graditi, ako država preko svojih plaćenih protivnika vjere i crkve profesora i učitelja, a društvo preko svojih pokvarenjaka razgrađuju... Lakše je razgrađivati, nego graditi, svi mi znamo. I zato se ne čudite, gospodo, ako su konstatacije o moralnoj visini naše današnje omladine, koje sami iznosite, porazno istinite. One će biti sve gore, dok se Vi ne nadete s nama, s crkvom i njezinim radnicima na istoj liniji. To »na istoj liniji« znači: da ne prelazite mukom preko našega rada, da ga ne potcjenjujete, a naročito, da spriječite u razornom djelovanju one, koji na taj rad otvoreno napadaju! Ako je »lečenje društva« potrebno, kako sami navodite, jer to društvo i vaše i naše odgajanje »vuče u blato«, pa ako je na taj posao pozvana i crkva, kako jednako sami navodite, onda poradite u svom djelokrugu, da se poštuje ugled te crkve, koja svojim vjerskim naučavanjem nastoji da održi narod na moralnoj visini i duševnoj jakosti. Spriječite barem, koliko je do vas, da pojedinci ne ruše onoga, što zastupnik crkve ugrađuje. Kad se vaši prijatelji pozivaju na crkvu, kad eto traže njezinu saradnju, ne dajte, da drugi iz vaših redova pucaju na nju kao na najvećeg svoga i narodnog dušmana. Kažite im, kako je u tomu očita ili nedosljednost ili himbenost: pozivati crkvu da preporada i stvara »nove ljude«, a ne dati njoj i njezinim ljudima slobode i mogućnosti rada (izbacivanje vjeronauka posvema ili smanjenje broja sati, ostavljanje škola bez vjeroučitelja.) Nema te religije, koja bi polazila drugim putem. Pa kad imamo tri konfesije u našem narodu, jednako ih poštujemo, jednako poduprimo, svaku na terenu, na kojemu djeluje. Svaka će nam odgojiti dobru omladinu, dobre državljane, dobre ljude. Samo ih pustimo da rade i ne stavljajmo im zapreke!

Nek se nadmeću tko će nam bolje i vrsnije članove stvoriti. A mi se čuvajmo, da svojim uplitanjem, ne izazivamo sporova. Nikada se pretstavnici i radnici na jednom religijskom području ne će međusobno smetati, ako svojih prstiju ne upletu računčizije nepozvani... To smo i mi katolici kroz ovo niz godina, što živimo s pravoslavnima i muslimanima zajedno, svaki puta iskusili... U našem narodu nije nikakove mržnje na brata druge vjere. On sam bolje provodi onu svoju »brat je mio, koje vjere bio,« nego što je provode njegova gospoda, kad pod vidom vjere hoće da šićare u političkim svojim planovima. Baška vjera, baška politika... kazuje nama naš Pijo XI. Ako nam politika zaprijeti vjeri, skočit ćemo kao jedan, da je branimo, jer nam je ona veće blago nego politika. U obrani vjerskih svetinja, svi se moramo naći na okupu. I zato je nerazumna ona i onakova politika, koja dira u vjeru. To svi priznaju, ali se svi toga ne drže, jer nasjedaju dušmanima i naroda i države, neprijateljima vjere i oltara.

IV.

U br. 2. istog »Glasnika jugoslovenskog profesorskog društva«, str. 482 nalazim članak Dušana K. Andrijaševića pod naslovom: »Vaspitač i krize prelaznog doba«. On ih zapaža s puno tačnosti i njihovu važnost po razvoj buduće ličnosti potcrtava veoma ispravno. Ali kad dolazi do toga, da praktički ukaže na sretstva, kojima će vaspitač u toj teškoj stvari pomoći svome gojencu, evo kako govori:

»Mladi ljudi moraju saznati i uveriti se (autor članka to od nekuda citira, ali ne navodi otkuda, op. p.), da njihovi postupci nisu manje za osudu... Oni moraju uvideti, da u sukobu između dužnosti i strasti, ova prva mora uvek pobediti... Samo vaspitanje t. j. dragovoljno primanje moralnih zakona i obrazovanje strogog osećanja dužnosti, koje bez ikakva obzira ispituje motive svojih postupaka, uvire najzad u uzvišeno strahopočitanje pred samim sobom. Postupati tako da se nikada pred samim sobom ni za kakav svoj postupak ne pokajemo, da se otvoreno i bez poštene možemo pred sobom i pred drugima pravdati, imati sveti zavor da svoje telo i dušu kakvim ružnim i nečasnim delom ne oskrnavimo, uprljamo, obesvetimo, eto, to nazivamo strahopoštovanjem samoga sebe, strahopoštovanjem ljudskog dostojanstva i ljudske moralne uzvišenosti. Kad kod naše omladine, pomoću vaspitanja i samovaspitanja, ovo osećanje strahopoštovanja prođe u svu svoju dubinu, budimo sigurni da ona i u docnijem svom životu nikad neće s prava puta skrenuti i zalutati...«

Naš čovjek, evo, prima savjete, što mu neko strano lice daje pod vidom nauke. A sve je to samo fraza, na oko lijepa, ali u stvari šuplja. Kakovog strahopoštovanja može biti »pred samim sobom«, ako ga nema pred Bogom? Kako ćeš mladiću govoriti o strahopoštovanju »ljudskog dostojanstva«, ako mu nisi dokazao i pokazao, da sve ljudsko dostojanstvo ima opravdanje samo utoliko, u koliko je čovjek slika i prilika Božja? Govoriš mu o nekoj moralnoj uzvišenosti ljudskoj, a morala nema, ako Boga nema! Čitavo je dakle takovo govorenje samo jedno lijepo fraziranje, ali ono nema osnova, pa ne može za dušu mladićevu imati ni snage. I zato ono nikada ne će prodrijeti »u svu dubinu svoju«, jer ono jednostavno nema dubine; niti će ikoga sačuvati od skretanja s prave staze... Mi vrlo dobro znamo, što je Francuska postigla sa svojom areligioznom školom, pa ne želimo svome narodu, da bude slijep kod očiju!

Po svojim stranim autorima pisac naglasuje naročito voljno obrazovanje. Obrazovanje volje to je »čarobno sretstvo celokupnog moralnog a naročito polnog (ima biti spolnog, op. p.) vaspitanja«. I pošto pisac slijepo slijedi svoje izvore, on ne dolazi sâm od sebe na misao, da je omladina njegovog naroda kršćanska omladina, a kršćanstvo, da osim naravnih sretstava polaže veliku

važnost na djelovanje vrhunaravnih darova, što ih po riječi Kristovoj primamo u svetim sakramentima. Kad bi on bio iole duševan čovjek, pomislio bi on na to, ma da je i pravoslavac. A da nije u strahu, da ga ne nazovu klerikalcem, pa makar i vostočnim, spomenuo bi on to. Jer on je sigurno spominjao svojim učenicima u školi iz Mažuranićeva epa »Smrt Smail-age Čengića« onu divnu sliku starca »svećenika, koji pred navalu na dušmane dijeli svojoj djeci »sveto pričešće«... Krijepi ih za veliko djelo, gdje se radi o životu i slobodi! Tu okrepu daje crkva svojoj djeci u svim poteškoćama života, a naročito poteškoćama duševne prirode...

I naša će omladina u kritično prelazno doba najprije svladavati sve poteškoće pomoću žive vjere u Boga, Božjom pomoći preko sakramenata. Vjerujte iskustvima tolikih naših odgojitelja i učitelja! Nije ovo pusta riječ, nego živa stvarnost.

Ideali, što ih autor nabraja na str. 491. (»... čistota misli i delanja, rittersko osećanje prema drugom polu [t. j. spolu, op. p.], voljno-odricanje uživanja svake vrste, visoko razvijeno osećanje časti...«) nikad se ne će uspješno ostvariti u životu omladine, pa još u to opasno doba, samim pomoćnim sretstvima, što ih on preporučuje: čitanjem, igrama, sportovima, putovanjima, muzikalnim i pozorišnim priredbama. Uporabom samo tih pomoćnih sretstava vaši će se gojenci samo još više udaljiti od ideala, što im postaviste. Privedite ih nježno k Bogu, k vjeri, nadi i ljubavi u Njega i vi ćete najuspješnije osigurati čistoću u omladini u doba spolnog sazrijevanja.

Ako duševne borbe omladine u to doba ne oslonite na nekoga, tko je jači od nas samih, čak tko je apsolutno jač, da je izvan svake sumnje kod njega mogućnost pomoći, kako će te inače podići u mladiću vjeru u samoga sebe, kako ćete probuditi u njemu »svest o sopstvenoj snazi«, kad je on uvjeren, da u njemu nema te snage!? Uvjeriti ga, da je dorasao za borbu protiv strasti i pohote, kad on zna najbolje, da nije dorasao, ni da nema snage, jer je već toliko puta podlegao!? Iz samih Vaših riječi: »u tebi još ima snage da umrljano telo i dušu očistiš i da opet počneš sebe poštovati...« ne vidim, odakle bi prosijavale iskre nade. Na čemu se temelje Vaše riječi? U moralnim stvarima, znamo, čovjek čovjeku nije autoritet! Traži se netko viši od čovjeka; čovjek je čovjeku ravan, a moralno može biti čak i niži!

I tu, gdje je na mjestu riječi i o Bogu, vi šutite! Pričate omladini i dobre stvari, ali puštate bez spomena ono, što je kršćanskoj omladini prvo vrelo snage i preporoda.

Članak g. Dušana Andrijevića samo je jedan primjer više za moju tvrdnju, da naši pedagozi ne raspravljaju o problemu srednjoškolskog odgoja ni potpuno ni iscrpivo. Naša je zato dužnost svratiti njihovu pažnju na tu okolnost i otvoreno im kazati, da na tom putu njihovo nastojanje ne može uspjeti. Mi ne vjerujemo, da njima nije stalo do punog uspjeha. Baš naprotiv, mi iz njihove skrbi iz

čestog vraćanja na ovu stvar, iz lanjskih debata za ili protiv vjeronauka u srednjoj školi, vidimo iskrenu brigu, da nam se omladina digne, pa da bude dostojna svojih vrijednih pretšastnika. Ali mnogi se stručni pedagozi nisu u stanju odhrvati struji svoga vremena, koja negira spiritualne vrednote, pa misle, da je to rezultat naučnog napretka. A u koliko se i bave psihičkim vrednotama čuvaju se kao vatre, da ne bi u svojim izvodima zašli u metafiziku. To je prokletstvo, koje na našem pokoljenju leži još od Kantovog doba. Mi smo istina, danas već prilično na putu, da se toga prokletstva riješimo samo je nesreća, da pravi naučni uspjesi, duboki prepородi dolaze do nas tako kasno...

Biblijski institut u Rimu za svoj srebrni jubilej.

Dr. Nikola Žuvić.

Papinski je Biblijski Institut u Rimu i naučno proslavio svoj jubilej. Osim svojih redovitih izdanja: *Biblica*, *Verbum Domini*, *Orientalia* i *Analecta Orientalia* za ovu je zgodu poskrbljeno bilo posebno. U Palestini vodi novcem američkih katoličkih mecena naučna arheološka istraživanja već od 1929. godine, pa je ovom zgodom izdana knjiga: *Teleilat Ghassul: Comptendu des fouilles de l'Institut Biblique Pontifical par Aleksis Mallon, Robert Köppel et René Naville*, Rome 1934. Veliki quart-oblik str. XVIII. + 196 sa 67 crteža i 10 velike slike.

Izdana su ujedno dva velika svezka. *Miscellanea Biblica*: prvi sa slikom Instituta u Rimu na 325 stranica, drugi na 406 stranica. Prvi svezak je ujedno svečani dvobroj *Biblica*. U slijedećim retcima prikazat ću kratki sadržaj.

I.

Dr. Bernhard Alfrink, profesor bogoslovja u sjemeništu Rijsenburg u Holandiji utvrđuje u članku: *Die Schlacht bei Megiddo und der Tod Josias*, datum smrti Jozije kralja Judinog kraljevstva. Uz biblijske tekstove 4 Kralj. 23 i 2 Dnevn. 34—35, upotrebljava babilonsku kroniku iz zadnjeg doba asirskog kraljevstva, koju je pred desetak godina otkrio Gadd, konservator britskog muzeja. Tradicionalna se teza samo potvrđuje.

Artur Allgeier iz Freiburga kao prilog historijskog tumačenja Vulgate tumači iz Ps. 30, 19. *In superbia et abusione*. Zadnja je riječ *ἀναξ λεγὸ* menon u čitavoj Vulgati. Druga se mjesta, gdje u originalu imamo istu riječ, ne prevode riječju *abusio*. Kaulen, Rönsch i dr. navode primjere i apliciraju ih ovom mjestu. Kod